

Türkiyede Eczacılık Dernekleri

İkbal SUCU (*)

Özet : Bu araştırmada Türkiye'deki Eczacılık derneklerinin kuruluşları, amaçları ve kurucuları Eczacılık Tarihi açısından incelenmiştir. Bazı Avrupa ülkeleri ve Amerika Eczacılık Derneklerinin kuruluş tarihleriyle karşılaştırmalar yapılmıştır. Ülkemizde eczacılığın kurumlaşması yönünden Avrupa ve Amerika'dan çok geride olmadığı görülmektedir.

Eczacılıkla ilgili günümüze kadar 13 derneğin kurulduğu saptanmıştır. Bunlardan üç dernek Cumhuriyet öncesi, on dernek Cumhuriyet döneminde kurulmuştur. Ülkemizde kuruluş amaçları, eczacılığın gelişmesine katkıda bulunmak ve ülke eczacılarını bir çatı altında toplamaktır.

ASSOCIATIONS OF PHARMACIST IN TURKEY

Summary : In this study, establishment, founders and aims of pharmaceutical Associations have been examined from the view of the History of Pharmacy. The establishment dates of Pharmaceutical Societies of a few European countries and USA have been compared with the establishment dates of Pharmaceutical Societies in Turkey. It has been known that Turkey has developed in establishing pharmacy as well as American and European countries.

13 Associations concerning pharmacy have been determined until today. 3 of these were established before Republic and 10 of them were found during Republic period. In our country, the purpose of organizing associations are to contribute the development of pharmacy and to gather the pharmacists of the country in a society.

(*) Gazi Üniversitesi Eczacılık Fak., Eczacılık Tarihi ve Deontoloji Bilim Dalı.

GİRİŞ

Türkiye'de eczacılık derneklerinin 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra kurulmaya başladığı bilinmektedir. Ülkemizde eczacılık öğretimi ise ilk olarak 1839 tarihinde başlar (1). Bu eczacılık okulunu bitiren ve yabancı ülkelerde eczacılık öğrenimi yaparak ülkemizde çalışan eczacılar 1879 tarihine kadar herhangi bir dernek veya kuruma bağlı değillerdi. Kurum olarak sadece geleneksel meslek loncaları bulunuyordu (2). İlk eczacılık derneklerinin kuruluş çalışmaları, Amerika ve bazı Avrupa ülkelerinde 17. yüzyıldan itibaren (3), ülkemizde ise ancak 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra başlar (1). Bu çalışmada, ülkemizde 1879 tarihinden günümüze kadar eczacılıkla ilgili derneklerin kuruluşu, amaçları, kurucularının kimler olduğu Eczacılık Tarihi açısından ele alınarak söz konusu dernekler Cumhuriyet'ten önce ve Cumhuriyet Dönemi olmak üzere iki ayrı bölümde incelendi.

CUMHURİYETTEN ÖNCE KURULAN ECZACILIK DERNEKLERİ

1 — Societe de Pharmacie de Constantinople : (Cemi- yet-i Eczacıyan der Asita- ne-i Aliyye)

Ülkemizde kurulan ilk eczacılık derneğidir. Bu dernek 9 Haziran 1879 tarihinde ülke eczacılığının gelişmesine katkıda bulunmak amacıyla İstanbul'da kurulmuş-

tur (4). Bu derneğin kurucu üyeleri ve ilk yönetim kurulu üyeleri tümüyle azınlıktan eczacılardı. İlk yönetim kurulu, Charles Bonkowski, Adolph Matkovich, Joseph Zanni, Pierre Apery, Gregoria Sinan, Michel Helan'dan oluşmuştur (4, 5).

P. Aprey'nin önerisi ile «kadehten içen yılan sembolü» derneğin amblemi olarak kabul edilmiş ve bu sembolün dernek mühüründe de bulunması kararlaştırılmıştır. 18 Eylül 1882 tarihinde yapılan toplantıdan sonra dernek çalışmalarına 10 yıl ara vermiştir. 8 Eylül 1892 tarihinde Della Suda Faik Paşa, 23 Şubat 1893 tarihinde Andre Lefaki dernek başkanlığına seçilmiştir (5).

1879 tarihinde yayınlanan Journal de la Societe de Pharmacie de Constantinople» bu derneğin yayın organı olup (6) Fransızca olarak yayımlanmıştır (7).

2 — Devleti Osmaniye Eczacıları Cemiyeti : (Societe des Pharmaciens de l'Empire Ottaman)

Bu dernek 1908 tarihinde Meşrutiyetin ilanından sonra meslek üyeleri arasında birlik ve yardımlaşmayı sağlamak amacıyla kurulmuştur. Ethem Pertev, Hasan Rauf, Hamdi Bey, Beşir Kemal ve Nail H. Tipi gibi eczacıların öncülüğünde, Haliç Fenerinde bir gazinoda 250 kadar eczane sahibi eczacının katılmasıyla bir toplantı yapılmış

ve orada bu derneğin kurulması kararı verilmiştir (2).

Bu derneğin başkanı Fransız asıllı Ecz. J.C. Rebul olup üç yıl görevde kalmıştır. Derneğin ilk idare kurulunun çoğunluğu azınlıktan olup konular Fransızca olarak görüşülmüştür (1). 24 Mart 1911 tarihli toplantıda derneğin resmi dilinin Türkçe olmasına karar verilmiştir. 7 Nisan 1911 tarihinde derneğin başkanı olarak seçilen Ecz. Ahmet Vefik Bey'in önerisi ile derneğin ismi «Osmanlı Eczacılar Cemiyeti» olmuştur. Tüm ülke eczacılarını bir çatı altında toplamayı amaçlayan bu dernek 46 maddeden oluşan bir tüzük hazırlamıştır. Bütün çalışmalarına karşın sivil eczacılıkta yapılmak istenen düzen sağlanamamış ve ilaç fiyatlarına bir tarife getirilememiştir (2). Dernek yabancı uyruklu ve azınlık üyelerden kurulmuş olmasına rağmen Türk eczacılar, dernekte etkili olmaya başlamışlar, başkanlık ve genel sekreterlik gibi önemli görevlere gelebilecek kadar kuvvetlenmişlerdir. Daha sonra savaş nedeniyle dernek çalışmalarına bir süre ara vermek zorunda kalmıştır (2).

1888 tarihinde P. Apery tarafından yayınlanan «Revue Medico Pharmaceutique» ve 1911 tarihli Ecz. Nail Halit Tipi tarafından yayınlanan «Eczacı Gazetesi» bu derneğin yayın organları olmuştur (6).

3 — Dersaadet Ecza Tüccaranı Cemiyeti : (Association des Droquistes de Constantinople)

12 Mart 1921 tarihinde İstanbul'da ecza ticareti ile uğraşan kişiler toplanarak bu derneğin kurulmasına karar vermişlerdir. Bu dernek 35 kadar ecza deposu ve aktarların birleşmesiyle kurulmuştur. Böylece eczacılar aktarlarla işbirliği yapmışlardır. Ancak 1927 tarihli 984 sayılı Ecza Depoculuğu Hakkında yasa ile bu işbirliği bozulmuştur (1, 2).

CUMHURİYET DÖNEMİ ECZACILIK DERNEKLERİ

1 — Türkiye Eczacıları Cemiyeti :

Birinci Dünya Savaşı nedeni ile çalışmalarına ara veren Devlet-i Osmaniye Cemiyetinin eski üyeleri 13 Haziran 1924 tarihinde çalışmalarına yeniden başlamış ise de verimli olamamışlardır. 1 Aralık 1926 tarihinde yapılan toplantıda, bu tarihe kadar olduğu gibi, yalnız eczane sahiplerinin değil eczacılık diploması olan bütün eczacıların derneğe üye olabileceği hakkında karar alınmıştır (2, 5). Dernek yeniden bir tüzük hazırlamıştır. Tüzüğe göre derneğin ismi «Türkiye Eczacıları Cemiyeti» olmuştur. Ayrıca Türkiye Eczacıları Cemiyeti kendi üyeleri için bir yardımlaşma sandığı kurmuştur (1).

2 — İstanbul Eczacıları Cemiyeti :

Türkiye Eczacıları Cemiyeti yalnız İstanbul'da faaliyet göstermiştir. Bu durum diğer şehirlerdeki eczacıların tepkilerini çekmiştir. Ayrıca 29 Haziran 1928 tarihinde yapılan toplantıda, eczane sahibi olmayan üyelerin cemiyete üye olabilmeleri konusu tartışılmıştır. Daha sonra İstanbul eczacıları tarafından derneğin ismi «İstanbul Eczacıları Cemiyeti» olarak değiştirilmiştir (2).

29 Mart 1929 tarihinde yapılan toplantıda derneğin ismi tekrar «Türkiye Eczacıları Cemiyeti» olarak değiştirilmiş ve uzun tartışmalardan sonra eczane sahibi olmayan eczacıların üyelikten çıkarılmasına karar verilmiştir (5).

3 — Türkiye Farmakolog Birliği :

Türkiye Eczacılar Cemiyetinin eczane sahibi olmayan eczacıları üyelikten çıkarması üzerine Ziya Nuri, İsmail Hakkı, Cevad Pelin, İsmet Somer, Naşid Baylav ve Hamdi Sanal gibi eczacıların çalışmaları ile 23 Ağustos 1930 tarihinde Türkiye Farmakolog Birliği kurulmuştur (8). İstanbul'da eczane sahibi olan veya olmayan eczacılarla, ecza ticareti sahipleri ve Anadolu'daki eczacıların katılmasıyla kurulmuş olan bu dernek «Farmakolog» isimli bir dergi yayınlamaya başlamıştır (9).

26 Nisan 1935 tarihinde yapılan toplantıda, o dönemki dil devrimini akımlarından etkilenerek derneğin ismi «Türkiye Emgen Kurumu» olarak değiştirilmiştir (2).

4 — Türkiye Eczacıları Yardımlaşma Cemiyeti :

İki yıl sonra cemiyetin ismi tekrar «Türkiye Eczacılar Cemiyetine» dönüştürülmüştür (2, 5).

1950 tarihinde Remzi Kocaer, Necdet Şahin, Zühdü Anıt, Saadetin Evliyazade, Tevfik Işüksal, Said Bayer gibi eczacıların öncülüğü ile kurulmuştur. 26 Ocak 1927 tarih ve 964 sayılı yasadaki «eczane sayısını sınırlayan hükümlerin kaldırılması amacıyla kurulan bu dernek, çalışmalarıyla 24 Aralık 1953 tarih ve 6197 sayılı yeni yasanın çıkmasını sağlamıştır (2). Dernek bu amacını gerçekleştirence daha sonra kurucuları tarafından kapatılmıştır (1, 5).

5 — Türkiye Tıbbi Müstahzar Sanayi ve Laboratuvarları Cemiyeti :

Türkiye'deki tıbbi müstahzar imalat ve sanayinin gelişmesini sağlamak ve korumak amacıyla 1951 tarihinde kurulmuştur. Dernek kurucuları, sekiz laboratuvar sahibi; Cemil Tuna, Mustafa Pısak, İdris Yaybulak, Hasan Sarper, Nizameddin Alip, Hikmet Güneyman, Sami Sile, Münir Şahin'den oluşmuştur (1, 2).

6 — Tıbbi Müstahzarat İthalatçıları Cemiyeti :

Tıbbi Müstahzarat ithalatçıları arasında zamanla bir dernek kurma fikri belirmiştir. 1951 tarihinde Feridun Frik, Turgut Bayar, Fuat Mirel, Rıza Derviş, Abidin Erker, İbrahim Arslan, Enver Yelkenci'nin çalışmalarıyla Tıbbi Müstahzarat İthalatçıları Cemiyeti kurulmuştur (2).

Derneğin amacı, üyeler arasında mesleki dayanışma sağlamak, yasal hak ve menfaatlerini korumaya çalışmak olmuştur.

7 — Türkiye Ecza Depocuları Cemiyeti :

Depoların sayısı günden güne fazlaştığından ecza ticarethanesi sahipleri kendi işlerini kolayca yürütebilmek için bir dernek kurmak istemişlerdir. Bu nedenle Selahattin Kutman, Bahri Diril, Hasan Derman, Vahit Demirkan'ın girişimleri ile 1953 tarihinde «Türkiye Ecza Depocuları Cemiyeti» kurulmuştur (2). Derneğin kurulmasıyla depoculuk mesleği bir düzen ve birlik içinde yürütülmüştür (2).

8 — Türkiye Eczane Sahipleri Cemiyeti :

Zamanla memur eczacılar, eczane sahipleri, depocular ve laboratuvarcılar gibi gruplaşmalar oluşmuştur. Bu gruplar kendi özel çıkarlarının tek bir cemiyet ile iyi bir şekilde korunup savunulmadığı gerekçesi ile ayrı ayrı cemiyetler kur-

maya başlamışlardır. Sonunda Türkiye Eczacıları Cemiyeti bünyesinde yalnız eczane sahibi eczacılar kalmıştır. Ahmet Cevad Akıska, Mükerrrem Berksoy, Nail Dedağ, Celal Ergun, Nizameddin Diler, Ziya Aka, Kemal Müderrisoğlu'nun çalışmalarıyla 9 Eylül 1954 tarihinde «Türkiye Eczane Sahipleri Cemiyeti» kurulmuştur (10).

Prof. Dr. Kasım Cemal Güven tarafından 1954 yılında aylık olarak çıkarılmaya başlanan «Eczacılık Bülteni» bu derneğin yayın organı olmuştur (9).

9 — Türk Eczacıları Birliği :

Eczacılık, Cumhuriyetin ilanına kadar 66 yıl tek bir tüzükle «1860 tarihli Beledi İspenciyarlık Sanatının İcrasına Dair Nizamname» idare edilmiştir. Cumhuriyet'in ilanından sonra eczacılıkla ilgili çeşitli yasalar çıkarılmış ancak eczacılık mesleği bir süre Tabibler Odası ve Ticaret ve Sanayi Odalarına bağlı kalmıştır (2). 2 Şubat 1956 tarihli, 6643 sayılı «Türk Eczacıları Birliği» yasası ve buna bağlı olarak Eczacı Odalarının kurulması ile Türkiye'deki bütün eczacılar bu birliğe bağlanmıştır. Böylece eczacılık gerçek kimliğine kavuşmuş ve daha iyi örgütlenme olanağı bulmuştur.

1958 tarihinden itibaren çıkarılmaya başlanan «Türk Eczacıları Birliği Mecmuası» (11), 1964 tarihinde çıkan «Pharmacia» isimli dergi Türk Eczacıları Birliğinin yayın organları olmuştur (9).

Türk Eczacıları Birliği hazırladığı bir tüzükle üyeleri için bir yardımlaşma sandığı kurmuştur.

10 — Farmasotik Bilimler Ankara Derneği :

1966 tarihinde Gülhane Tıp Akademisi, Refik Saydam Merkez Hıfzıssıhha Enstitüsü, H.Ü. hastanelerinde görevli eczacıların çalışmaları ile Ankara'da kurulmuştur. Derneğin kurucu üyeleri arasında Abdullah Ungan, Hüsnü Özgören, Enver İzgü, Aysen Karan, Suna Duru ve Okan Atay gibi eczacılar bulunmaktadır (12).

Derneğin amacı, farmasötik bilimlerin dünyada ve ülkemizdeki gelişmelerini takip edip meslektaşlara duyurmak, mesleğin bilim yönünü ülke içinde tanıtmak, yaymak, teşvik etmek ve mesleğin sosyal durumunu daha kuvvetlendirmek olmuştur (12).

1968 tarihinden itibaren «Farmasotik Bilimler Ankara Derneği Bülteni» yayınlanmaya başlamıştır. 1981 tarihinden itibaren ismini «FABAD Farmasotik Bilimler Dergisi» olarak değiştirmiştir (9). Meslekle ilgili bilimsel çalışmaların yer aldığı bir dergidir.

SONUÇ

Ülkemizde eczacılık dernekleri 1879 tarihinden itibaren kurulmaya başlamıştır. Bunlardan 3 dernek Cumhuriyet öncesi, 10 dernek de Cumhuriyet döneminde kurulmuştur. Bu derneklerden ancak Türk

Eczacıları Birliği ve Farmasotik Bilimler Ankara Derneği çalışmalarını sürdürmektedir.

Türkiye'de ilk eczacılık derneği 1879 tarihinde kurulan «Societe de Pharmacie de Constantinople» adlı dernek olup kurucu üyeleri tümüyle azınlık eczacılardan oluşmuştur. Daha sonra 1908 Meşrutiyetin ilanından sonra tüm ülke eczacılarını bir çatı altında toplamayı amaçlayan «Devletî Osmaniye Eczacıları Cemiyeti», 1921 tarihinde 35 ecza ve aktarların birleşmesi ile «Dersaadet Ecza Tüccaranı Cemiyeti» kurulmuştur. Cemiyetler, daha çok azınlık ve yabancı uyruklu üyelere kurulmuş olmakla beraber, zamanla Türk eczacılar cemiyette etkili olmaya başlamışlar, yönetim kuruluna seçildikten başka, başkanlık ve genel sekreterlik gibi önemli yerlere gelebilecek kadar güçlenmiş oldukları görülmektedir.

Cumhuriyet dönemi eczacılık dernekleri, 1926 tarihli Türkiye Eczacıları Cemiyeti, 1928 tarihli İstanbul Eczacıları Cemiyeti, 1930 tarihli Türkiye Farmakolog Birliğidir. Zamanla eczane sahipleri, memur eczacılar, depocular ve laboratuvarcılar gibi gruplaşmalar olur ve bu gruplar kendi özel çıkarlarının tek bir cemiyet ile iyi bir şekilde savunulup korunamadığı gerekçesi ile ayrı ayrı cemiyetler kurmaya başlamışlardır. Bunlar tarih sırasıyla, Türkiye Eczacıları Yardımlaşma Cemiyeti (1950), Türkiye Tıbbi Müstahzarat Sanayi ve Laboratuvarları Cemiyeti (1951), Türkiye Ecza De-

poları Cemiyeti (1953), Türkiye Ec-
zane Sahipleri Cemiyeti (1954) dir.
Nihayet 1956 tarihinde 6643 sayılı
Türk Eczacıları Birliği yasasının
yürürlüğe girmesi ile Türk Eczacı-
ları Birliği ve buna bağlı olarak Ec-
zacı Odaları kurulmuştur. Böylece
tüm eczacılar bu birlik altında top-
lanmıştır. Ayrıca ülkemizde kuru-
lan bu eczacılık dernekleri bir de
yayın organları çıkarmıştır.

Avrupa ve Amerika Birleşik
Devletlerinde eczacılık dernekleri
ise şehir dernekleri halinde kurul-
maya başlamıştır. Fransa'da 1777
tarihinde College de Pharmacie,
1796 tarihinde Societe Libre de
Pharmacie de Paris. 1803 tarihinde
Societe de Pharmacie de Paris,
1946 tarihinde Academie de Phar-
macie kurulmuştur (3). Almanya'-
da 1632 tarihinde Nuremberg, 1920
tarihinde Apothekerverein im No-
erdlichen Deutscher Apothekevere-
in adlı eczacılık dernekleri kurul-
muştur (3). Amerika Birleşik Dev-
letlerinde ilk eczacılık derneği 1821
tarihinde kurulan Philadelphia Col-
lege of Pharmacy'dir. Daha sonra
1823 tarihinde Massachusetts, New
York 1829, Maryland 1840 ve Cincin-
nati 1850 tarihinde eczacılık der-
nekleri kurulmuştur. 1898 tarihli
National Association of Retail
Druggist, 1917 tarihli Pharmaceuti-
cal Wholesaler Association, 1920 ta-
rihli American Society of Hospital
Parmacist ve 1949 tarihli National
Pharmaceutical Association isimli
ulusal dernekler kurulmuştur (3).

Ülkemizdeki eczacılığın kurum-
laşma tarihleri ile Amerika ve ba-
zı Avrupa ülkelerindeki eczacılık
derneklerinin kuruluş tarihleri in-
celendiği zaman, ülkemizin çok ge-
ride olmadığı anlaşılmaktadır. Tür-
kiye'de de derneklerin kuruluş
amaçları, eczacılığın gelişmesine
katkıda bulunmak ve ülke eczacı-
larını bir çatı altında toplamaktır.
Bugün halen faaliyette bulunan
Türk Eczacılar Birliğinin görevleri
ve faaliyetleri yasayla belirtilmiş
olup, eczacılığın sorunları ile ilgilen-
mekte, eczacılık hizmetlerinin daha
etkin olmasına çalışmakta, çıkar-
dığı yayınlarla da gelişme ve yenil-
likleri izleyip duyurmaktadır. Bu-
gün faaliyette bulunan diğer der-
nek ise tamamen bilimsel nitelik-
teki FABAD'tır. Çıkarılmış olduğu
aylık yayınlar ile yurt içi ve dışın-
da izlenebilen, bilimsel yayınlarıyla
eczacılık için vazgeçilmez hizmetler
vermektedir.

KAYNAKLAR

1. Şehsuvaroğlu, B.N., Eczacılık
Tarihi Dersleri, Hüsni Tabiat
Matbaası, İstanbul, 1970.
2. Baylav, N., Eczacılık Tarihi, Yö-
rük Matbaası, İstanbul, 1968.
3. Kremers and Urdang., History
of Pharmacy, 3rd. Press. Lippin-
cott Company, Philadelphia,
1963.
4. Tanker, M. Asil, E., «Türkiye'-
de İlk Eczacılık Derneği», A.Ü.
Ecz. Fak. Mecm. 11, 112, Ankara,
1981.

5. Baytop, T., Türk Eczacılık Tarihi, Sanal Matbaacılık, İstanbul, 1985.
6. Şehsuvaroğlu, B.N., «Eczacılık Dergileri», Eczacılık Bülteni, 3 (1) 7, 1961.
7. Kazancıgil, A., Solok, V., «Türk Tıp Dergileri ve Süreli Yayınlar Üzerine Analitik Bir İnceleme», Cerrahpaşa Tıp Fak. Derg. 12 373, 1981.
8. Kocaer, R., Türkiye Eczacılar Almanığı, 337, İstanbul, 1966.
9. Asil, E., «Cumhuriyet Dönemi Eczacılık Dergilerimiz» FABAD Farm. Bil. Derg. 6 121-124, 1981.
10. Şehsuvaroğlu, B.N., «Türkiye'de Tıbbi Cemiyetler Tarihçesi», Türk Tıp Cemiyeti 100 üncü Yıldönümü, İstanbul, 1956.
11. Türk Eczacıları Birliği Mecm. 1 (1), 1958.
12. Karan, A., «Derneğimizin Kuruluşu» Farmasotik Bilimler Ankara Derneği Bülteni 1 (2), Haziran, 1968.